

УДК 330.3:338.24:338.001.36

Світлана Кушнір (Україна)

JEL classification: E22, F63, O11, O13,
P45, Q10, Q18

Світлана КУШНІР

*кандидат економічних наук, доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та
страхування,
Запорізький національний університет,
Україна*

E-mail: SvetlanaAK@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-1410-1887>

© Світлана Кушнір, 2019

Отримано: 03.05.2019 р.

Прорецензовано: 20.05.2019 р.

Рекомендовано до друку: 21.06.2019 р.

Опубліковано: 01.07.2019 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Анотація

Ідеєю статті є узагальнення факторів макроекономічного впливу на агропромисловий комплекс.

Проведено більш детальний аналіз кожної з груп факторів, що дозволило виявити часткові індикатори та відповідні кількісні і якісні показники, які характеризують економічну безпеку аграрного сектору. Досліджено процес формування інвестиційного іміджу держави щодо вибору інвестування в країну з боку потенційних інвесторів. Визначено, що саме на основі даних про стан інвестиційного клімату та інноваційного розвитку держави потенційні партнери формують уявлення про конкурентоспроможність країни та можливість залучення своїх інвестицій у державу. Виокремлено структурні елементи, за якими визначається загальний рейтинг країн світу.

Виділено та проаналізовано основні міжнародні рейтинги, що відображають недосконалість інституційних засад в інноваційній складовій аграрної сфери, а саме - глобальний індекс конкурентоспроможності (GCI); глобальний індекс інновацій (GII); рейтинг інноваційних економік (BII). Проаналізовано 26 параметрів індексу конкурентоспроможності, які характеризують інноваційно-інвестиційне середовище в Україні. Виявлено два основних елемента інституційного забезпечення діяльності аграрного сектору в Україні: суб'єкти інституційного забезпечення та нормативно-правова база. Сформовано систему показників, які характеризують економічну безпеку аграрного сектору України.

Кушнір С. Факторний аналіз інституційного забезпечення аграрного сектору в Україні. *Економічний аналіз*. Тернопіль. 2019. Том 29. № 2. С. 111-119.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.02.111>

Ключові слова: агропромисловий комплекс; інноваційна діяльність; міжнародні рейтинги; глобальний індекс інновацій (GII); глобальний індекс конкурентоспроможності (GCI); рейтинг інноваційних економік (BII).

UDC 330.3:338.24:338.001.36

Svitlana Kushnir (Ukraine)

JEL classification: E22, F63, O11, O13,
P45, Q10, Q18

Svitlana KUSHNIR

*PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance, Banking and Insurance,
Zaporizhzhya National University, Ukraine
E-mail: SvetlanaAK@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-1410-1887>*

© Svitlana Kushnir, 2019

Received: 03.05.2019
Revised: 20.05.2019
Accepted: 21.06.2019
Online publication date: 01.07.2019

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

FACTOR ANALYSIS OF INSTITUTIONAL SUPPORT OF AGRARIAN SECTOR OF UKRAINE

Abstract

The idea of the article is to summarize the factors of macroeconomic impact on agro-industrial complex. A detailed analysis of each of the groups of factors is carried out. It allows revealing partial indicators and corresponding quantitative and qualitative indicators, which characterize the economic security of the agricultural sector. The process of formation of the state's investment image regarding the choice of investment into the country by potential investors is investigated.

It is determined that potential partners form an idea of the country's competitiveness and the ability to attract investments based on data of the condition of the investment climate and innovative development of the country. The structural elements that determine the overall rating of the countries of the world are distinguished.

The main international rankings have been identified and analysed. They reflect the imperfection of institutional foundations in the innovative component of the agricultural sector, namely, the Global Competitiveness Index (GCI); the Global Innovation Index (GII); rating of innovative economies (VII). 26 parameters of the competitiveness index characterizing the innovation and investment environment in Ukraine have been analysed. Two main elements of the institutional support of the agricultural sector in Ukraine have been identified. They are the subjects of institutional support and the legal framework. A system of indicators, which characterize the economic security of the agrarian sector of Ukraine has been formed.

Kushnir, S. (2019). Factor analysis of institutional support for economic security of agrarian sector of Ukraine. *Economic analysis*, 29 (2), 111-119.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.02.111>

Keywords: agro-industrial complex; innovation; international rankings; global innovation index (GII); the Global Competitiveness Index (GCI); rating of innovative economies (VII).

Вступ

Економічна безпека аграрного сектору є важливою складовою економічної безпеки держави, але водночас це складна умовно замкнута система, яка має власну структуру і внутрішню логіку, що обумовлює актуальність і необхідність удосконалення методології інтегральної оцінки рівня економічної безпеки аграрного сектору з метою забезпечення адекватного реагування на дестабілізуючі фактори.

Під інституційним забезпеченням економічної безпеки аграрного сектору розуміється сукупність державних і недержавних інституцій, які забезпечують наявність правових, організаційних і економічних умов, необхідних для провадження і розвитку аграрного сектору економіки [1; 2].

Мета статті

Метою статті є дослідження макроекономічних факторів впливу на аграрний сектор на основі аналізу міжнародних рейтингів України. Аналізом проблем, які впливають на рейтинги України на міжнародних ринках, у тому числі - на залучення

інвестицій до аграрного сектору України, займалися Горьовий В. П., Гришова І. Ю., Манойленко О. В., Мисливий В. А., Отенко І. П., Смоленцева Е. В. та інші. Але додаткових досліджень потребує система факторів макроекономічного впливу на АПК, серед яких питання формування інвестиційного клімату та міжнародних рейтингів України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Інституційне забезпечення економічної безпеки аграрного сектору – це специфічна діяльність уповноважених органів державної влади, суб'єктів господарювання та громадськості, що зводиться до

цілеспрямованого впливу на їх соціально-економічні інтереси у напрямку попередження, мінімізації і усунення загроз й до створення та підтримки позитивних стабілізуючих факторів, стимулюючи інноваційний розвиток з метою підвищення рівня економічної безпеки аграрного сектору.

Пропонуємо узагальнену систему факторів макроекономічного впливу, які утворюють структурно-елементний зміст економічної безпеки аграрного сектору, що наведено на рис. 1.

Рис. 1. Макроекономічні фактори впливу на економічну безпеку аграрного сектору*

*Побудовано автором

Більш детальний розгляд кожної з груп факторів дозволить виявити часткові індикатори та відповідні кількісні і якісні показники, що характеризують економічну безпеку аграрного сектору.

Для стабільного розвитку аграрного сектору економіки необхідним є забезпечення позитивного інвестиційного клімату в державі. Така позитивна тенденція дозволить більш активно впроваджувати політику держави щодо інноваційного розвитку. На основі даних про стан інвестиційного клімату та інноваційного розвитку держави потенційні партнери формують уявлення про

конкурентоспроможність країни та можливість залучення своїх інвестицій у державу. Процес прийняття рішення щодо інвестування в загальному виді має такий вид (рис. 2).

Існує багато методик визначення рейтингів країн світу за різними ознаками. Більшість рейтингів мають вплив на формування позитивного іміджу тієї чи іншої країни. Більшість методик визначення рейтингу містить перелік індикаторів, за якими проводиться експертне опитування респондентів, на основі чого формується рейтинг країн світу.

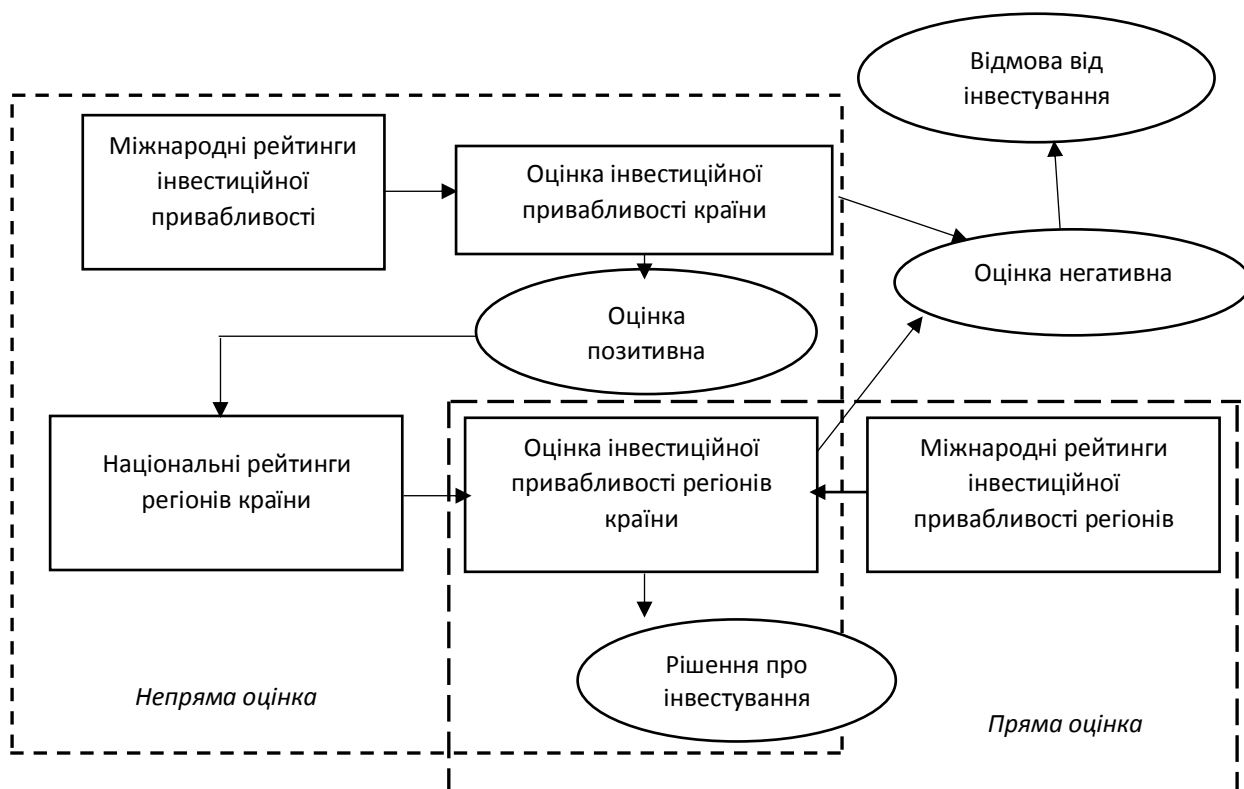

Рис. 2. Процес формування інвестиційного іміджу держави щодо вибору інвестування в країну з боку потенційних інвесторів*

*Побудовано автором.

Загальний рейтинг країн світу проводиться за такими структурними елементами: соціальний розвиток, політичний розвиток, економічний розвиток, науково-технічний розвиток, комунікаційний розвиток. Загальна сума балів по кожному елементу складає рейтинговий показник. Соціальний розвиток містить такі рейтингові показники (розвитку людського потенціалу, тривалості життя, зростання населення, соціального прогресу, процвітання, рейтинг за рівнем щастя, за індексом щастя, рівня освіти, витрат на освіту, витрат на охорону здоров'я, екологічної ефективності, гендерної рівності, дитячої смертності, благодійності, глобалізації, урбанізації, автомобілізації, рівня навмисних вбивств, якості життя літніх людей. Політичний розвиток містить такі рейтинги: якості державного управління, демократії, слабкості, верховенства закону, тероризму, свободи слова, сприйняття корупції. До економічного рейтингу належать такі рейтинги: валового внутрішнього продукту, валового національного доходу, економічної свободи, глобальної конкурентоспроможності, ведення бізнесу, захисту прав власності, міжнародної торгівлі, залучення прямих іноземних інвестицій, продовольчої безпеки, економіки знань. Рейтинг науково-технічного розвитку країн об'єднує такі

рейтинги: інновацій, патентної активності, науково-дослідницької активності, витрат на дослідження і розробки. Комунікаційний розвиток містить розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, мережевої готовності, розвитку Інтернету, розвитку електронного уряду.

Передумовами формування міжнародних рейтингів є аналіз та створення інституційних засад для формування та підтримки відповідного інноваційно-інвестиційного макросередовища в країні для її розвитку.

Недосконалість інституційних засад в інноваційній складовій аграрної сфери впливає на рейтинги України у міжнародному середовищі. Для визначення загального рейтингу країни по різних складових доцільним є використання в роботі результатів рейтингування від незалежних міжнародних агентств, які позиціюють Україну в таких обраних рейтингах:

- Глобальний індекс конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index – GCI) [5];
- Глобальний індекс інновацій (The Global Innovation Index – GII) [6];
- Рейтинг інноваційних економік (Bloomberg Innovation Index – BII) [7].

У межах Глобального індексу конкурентоспроможності Україна продовжує

втрачати свої позиції. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом (*World Economic Forum, WEF*) Індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017 Україна посіла

85-е місце серед 138 країн світу, при цьому втративши за рік шість позицій (у попередньому рейтингу займала 79-у позицію).

Таблиця 1. Позиціювання України за індексом глобальної конкурентоспроможності у зіставленні з деякими країнами світу

Країна	Рейтинг 2012-2013 (144 країни)	Рейтинг 2013-2014 (148 країн)	Рейтинг 2014-2015 (144 країни)	Рейтинг 2015-2016 (140 країн)	Рейтинг 2016-2017 (138 країн)
Україна	73	84	76	79	85
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Росія	67	64	53	45	43
Польща	41	42	43	41	36

*За даними [5].

Рейтингові позиції України за індексом конкурентоспроможності за основними субіндексами у 2012-2017 рр. наведено у таблиці 2.

Згідно з наведеними даними щодо позиціювання в рейтингах за аналізований період з 2016-2017 р. Україна погіршила свої позиції у 8 з 12 основних показників.

Особливої уваги потребує аналіз факторів, які характеризують інноваційно-інвестиційне середовище в Україні, серед основних можна виокремити 26 параметрів, що наведені у таблиці 3.

Таким чином, можна зробити висновок щодо зниження рейтингу країни у період з 2015-2016 рр. У зіставленні з 2014-2015 рр. тенденцію до зниження мали 7 показників, то у 2016-2017 рр. у зіставленні з 2015-2016 рр. негативну динаміку мали вже 16 показників.

Глобальний індекс інновацій у 2016 році очолили такі країни, як Швейцарія, Швеція, Великобританія, Сполучені Штати Америки, Фінляндія та Сінгапур [6].

У рамках Глобального інноваційного індексу відбувся розподіл країн на три сегменти – лідери, успішні та аутсайдери (залежно від розміру ВВП на душу населення при оцінці впливу на нього інноваційних ринків). Україна знаходиться ближче до центру в сегменті «процвітаючих» ефективних новаторів поряд з В'єтнамом, Індією, Філіппінами, Вірменією і Марокко.

Найбільш слабкими в Індексі інновацій для України є показники «Політична стабільність і безпека» (125 місце з 128), «Легкість вирішення питань банкрутства» (113 – позаду Гондурасу і Ірану), «Політичне середовище» (123), «ВВП на одиницю використовуваної енергії» (115 місце слідом за РФ). Також низький показник по категорії «Інвестиції», де Україна посіла 77 місце в індикаторі «Простота захисту міноритарних акціонерів», 76 – в

показнику «Ринкова капіталізація» національних компаній.

Рейтинг інноваційних економік позиціює Україну на 42-му місці в рейтингу країн з найбільш інноваційною економікою. При цьому країна втратила одну позицію у зіставленні з попереднім рейтингом [7]. Оцінка макроекономічних факторів, що впливають на економічну безпеку аграрного сектору в Україні здійснена відповідно до запропонованої системи показників, яка наведена у таблиці 4.

Аналіз наукових джерел дозволив виявити два основних елементи інституційного забезпечення діяльності аграрного сектору в Україні: суб'єкти інституційного забезпечення та нормативно-правова база.

Суб'єктами інституційного забезпечення аграрного сектору є: інформаційні центри, інформаційні мережі науково-технічної інформації, бізнес-центри, технопаркові структури, консалтингові фірми, патентно-ліцензійні бюро, інвестиційні фонди, інноваційні центри, банки, страхові компанії, пенсійні фонди, аграрні підприємства, науково-дослідні організації та установи, домогосподарства, законодавчі органи.

Україна останнім часом регресує у всіх світових рейтингах. Це пояснюється невирішеними внутрішніми та зовнішніми проблемами, до яких варто віднести свідомі та несвідомі дії посадових осіб і суб'єктів підприємництва; збіг об'єктивних обставин (світова фінансова криза, політична криза органів влади). У більшості рейтингів місце України через це понижено.

Обсяг капітальних інвестицій після різкого зниження в 2014 році поступово зростає, та за останній 2018 рік спостерігається зростання більше, ніж на 17 %. У структурі сільське господарство займає друге місце після промисловості, а саме 12,5 %.

Таблиця 2. Рейтинг України за індексом конкурентоспроможності за основними субіндексами у 2012-2017 рр.

Складова індексу глобальної конкурентоспроможності	Рейтинг 2012- 2013 (144 країни)	Рейтинг 2013-2014 (148 країн)	Рейтинг 2014-2015 (144 країни)	Рейтинг 2015-2016 (140 країн)	Рейтинг 2016-2017 (138 країн)
Індекс глобальної конкурентоспроможності	73	84	76	79	85
I. Основні вимоги	73	91	87	101	102
1. Інституції	132	137	130	130	129
2. Інфраструктура	65	68	68	69	75
3. Макроекономічне середовище	90	107	105	134	128
4. Охорона здоров'я та початкова освіта	62	62	43	45	54
II. Підсилювачі продуктивності	65	71	67	65	74
5. Вища освіта і професійна підготовка	47	43	40	34	33
6. Ефективність ринку товарів	117	124	112	106	108
7. Ефективність ринку праці	62	84	80	56	73
8. Розвиток фінансового ринку	114	117	107	121	130
9. Технологічна готовність	81	94	85	86	85
10. Розмір ринку	38	38	38	45	47
III. Інновації та фактори вдосконалення	79	95	92	72	73
11. Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	97	99	91	98
12. Інновації	71	93	81	54	52
Індекс глобальної конкурентоспроможності	9	-11	8	-3	-6
I. Основні вимоги	25	-18	4	-14	-1
1. Інституції	-1	-5	7	0	1
2. Інфраструктура	6	-3	0	-1	-6
3. Макроекономічне середовище	22	-17	2	-29	6
4. Охорона здоров'я та початкова освіта	12	0	19	-2	-9
II. Підсилювачі продуктивності	9	-6	4	2	-9
5. Вища освіта і професійна підготовка	4	4	3	6	1
6. Ефективність ринку товарів	12	-7	12	6	-2
7. Ефективність ринку праці	-1	-22	4	24	-17
8. Розвиток фінансового ринку	2	-3	10	-14	-9
9. Технологічна готовність	1	-13	9	-1	1
10. Розмір ринку	0	0	0	-7	-2
III. Інновації та фактори вдосконалення	14	-16	3	20	-1
11. Відповідність бізнесу сучасним вимогам	12	-6	-2	8	-7
12. Інновації	3	-22	12	27	2

*За даними [6].

Таблиця 3. Складові індексу конкурентоспроможності, що характеризують інноваційно-інвестиційне середовище в Україні

Складова індексу глобальної конкурентоспроможності	Рейтинг 2012- 2013 (144 країни)	Рейтинг 2013- 2014 (148 країн)	Рейтинг 2014- 2015 (144 країни)	Рейтинг 2015- 2016 (140 країн)	Рейтинг 2016- 2017 (138 країн)
Індекс глобальної конкурентоспроможності	73	84	76	79	85
1. Захист інтелектуальної власності	120	133	129	120	125
2. Марнотратство державних витрат	128	143	138	134	129
3. Корпоративна етика	124	130	98	76	106
4. Захист інтересів міноритарних акціонерів	141	146	139	134	136
5. Сила захисту інвесторів	94	100	105	95	79
6. Валові національні заощадження, % від ВВП	85	127	134	124	99
7. Інфляція, зміна за рік у %	107	1	75	134	136
8. Державний борг, % від ВВП	61	60	66	110	113
9. Кредитний рейтинг країни	94	99	105	118	127
10. Інтенсивність конкуренції на внутрішньому ринку	104	106	101	99	108
11. Вплив оподаткування на стимули до інвестування	139	145	137	129	133
12. Вплив бізнес-правил на прямі іноземні інвестиції	132	133	125	122	130
13. Фінансування через місцевий ринок капіталу	129	127	108	118	127
14. Простота доступу до кредитів	107	116	87	87	112
15. Наявність венчурного капіталу	106	120	97	102	123
16. Міцність банків	142	143	138	140	138
17. Регулювання фондових бірж	124	129	127	135	137
18. Наявність новітніх технологій	80	106	113	96	93
19. Освоєння технологій на рівні фірм	69	100	100	100	74
20. Прямі зовнішні інвестиції та передача технологій	109	131	127	117	115
21. Стан розвитку кластерів	127	136	128	124	125
22. Здатність до інновацій	58	100	82	52	49
23. Якість науково-дослідних інститутів	64	69	67	43	50
24. Витрати компаній на дослідження і розробки	104	112	66	54	68
25. Співпраця університетів та промисловості у дослідженнях та розробці	69	77	74	74	57
26. Наявність вчених та інженерів	25	46	48	29	29

*Розроблено автором на основі [8].

Таблиця 4. Система показників, що характеризують економічну безпеку аграрного сектору

Група показників	Показник (характеристика)
1. Інституційні	- суб'єкти інституційного забезпечення; - нормативно-правова база
2. Демографічні	- чисельність населення; - загальний приріст населення (скорочення); - природний приріст населення (скорочення); - міграційний приріст населення (скорочення); - структура населення за статтю і віком
3. Соціально-економічні	- рівень зайнятості та безробіття; - оплата праці
4. Фінансово-економічні	- доходи і витрати населення; - валовий внутрішній продукт (ВВП); - фінансові результати діяльності великих та середніх підприємств; - оборот роздрібної торгівлі; - капітальні інвестиції; - рівень інфляції (індекси споживчих цін, індекси цін виробників промислової продукції)
5. Зовнішньо-економічні	- інвестиції зовнішньоекономічної діяльності (прямі іноземні інвестиції); - зовнішня торгівля товарами та послугами в аграрному секторі (обсяги експорту та імпорту); - зовнішньоторговельний баланс; - стан зовнішньоекономічних відносин з країнами ЄС (обсяги експорту та імпорту)
6. Науково-технічні	- обсяги наукових досліджень і розробок (НДР); - частка витрат на виконання НДР у ВВП; - кількість працівників, задіяних у виконанні НДР; - структура витрат на виконання НДР за джерелами фінансування
7. Інформаційно-аналітичні	- частка підприємств, що використовують інформаційно-комунікаційні технології (комп'ютери та доступ до мережі Інтернет)
8. Політичні	- дані соціологічних досліджень; - стабільність уряду; - ступінь громадського незадоволення діями влади
9. Організаційно-управлінські	- механізм здійснення забезпечення економічної безпеки аграрної галузі; - формування та реалізація державної політики з забезпечення економічної безпеки аграрного сектору - стратегія розвитку аграрного сектору з урахуванням забезпечення його економічної безпеки

*Власна розробка

Висновки та перспективи подальших розвідок

Незважаючи на суттєвий перелік негативних факторів, Україна має кілька факторів, які є досить цікавими для потенційних інвесторів, серед яких деяке покращення бізнес-середовища та відновлення економічного зростання, що частково зумовлено структурними реформами за підтримки

міжнародних фінансових інституцій, в тому числі EBRD, EIB, IFC, OPIC, та привабливістю окремих галузей, особливо сільського господарства, зважаючи на значний експортний потенціал. Цей чинник допомагає долати негативне сприйняття України та заохочує міжнародних інвесторів звернути увагу на агропромисловий комплекс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gryshova I. Yu., Shestakovska T. L., Glushko O. V. The economic measurement of convergence of institutional impact on the sustainability of development. *Scientific notes of the Institute of Legislatio of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2017. 4: 75–80.
2. Rusan V., Diachenko, O. Institutional frameworks for agrarian sector development in the context of ensuring the economic security of state. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2019, (2), 117–122. URL: <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.02.12>
3. Gryshova I., Shestakovska T. FinTech business and prospects of its development in the context of legalizing the cryptocurrency in Ukraine. *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2018, 5, pp. 77–89.
4. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства: навч. пос. Харків: ХНЕУ, 2012.
5. The Global Competitiveness Report 2016-2017. World Economic Forum. Geneva. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>.
6. The Global Innovation Index 2016. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2016-report#>.
7. Bloomberg Innovation Index 2017. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-01-17/sweden-gains-south-korea-reigns-as-world-s-most-innovative-economies>.
8. Рейтинг країн світу за Індексом конкурентоспроможності економіки. URL: <http://www.businessz.com.ua/news/27/1029>.
9. Kushnir S. Interdependence of investments and consumer policy: problems and prospects of development. *International Scientific Conference Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Conference Proceedings*, Kielce, Poland: Baltija Publishing, 2017. Part I. P. 97–99.
10. Кушнір С. О., Сенюк А. Е. Інвестування як фактор, що визначає конкурентоспроможність країни. *Регіональна економіка та управління*, 2016, № 2 (09), С. 136–140.

REFERENCES

1. Gryshova, I. Yu., Shestakovska, T. L., Glushko, O. V. (2017). The economic measurement of convergence of institutional impact on the sustainability of development. *Scientific notes of the Institute of Legislatio of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 75–80 [in Ukrainian].
2. Rusan, V., Diachenko, O. (2019). Institutional frameworks for agrarian sector development in the context of ensuring the economic security of state. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, (2), 117–122. Retrieved from: <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.02.12> [in Ukrainian].
3. Gryshova, I., Shestakovska, T. (2018). FinTech business and prospects of its development in the context of legalizing the cryptocurrency in Ukraine. *The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 77–89. [in Ukrainian].
4. Otenko, I. P. Ivashchenko, H. A., Voronkov, D. K. (2012). *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: navch.pos.* Kharkiv: KHNEU [in Ukrainian].
5. *The Global Competitiveness Report 2016-2017*. World Economic Forum. Geneva. Retrieved from: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>.
6. *The Global Innovation Index 2016*. Retrieved from: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2016-report#>.
7. *Bloomberg Innovation Index 2017*. Retrieved from: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-01-17/sweden-gains-south-korea-reigns-as-world-s-most-innovative-economies>.
8. *Rejtynh krain svitu za Indexom konkurentospromozhnosti ekonomiky*. Retrieved from: <http://www.businessz.com.ua/news/27/1029> [in Ukrainian].
9. Kushnir, S. (2017). Interdependence of investments and consumer policy: problems and prospects of development. *International Scientific Conference Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Conference Proceedings*, Kielce, Poland: Baltija Publishing. Part I. P. 97–99 [in Poland].
10. Kushnir, S., Senjuk, A. (2016). Investuvannja jak factor, scho vyznachaje konkurentospromozhnist krainy. *Regionalna ekonomica i upravlinnja*, 2 (09), 136–140 [in Ukrainian].